

A TERMÉSZETKÖZELI PEDAGÓGIA FREINET MÁTÉ MONDÁSAI CÍMŰ MUNKÁJÁBAN

Czabaji Horváth Attila

Eötvös Loránd Tudományegyetem PPK Neveléstudományi Intézet

Életreform és reformpedagógia

Skiera (2004, p. 36) az életreform-mozgalmak és a reformpedagógia kapcsolatát vizsgáló tanulmányában megállapítja, hogy az utóbbi „teljes mélységében csak kibontakozását kísérő civilizációkritikai háttérrel, a megmentés vízióit megfogalmazó életreform-mozgalmakkal együtt értelmezhető. Hatása a maga teljességében csakis ezeken a teljes élet megreformálására irányuló impulzusokon át teljesebbé lehetett ki”. Elfogadva az állítás érvényességét, ebben az összefüggésben vizsgáljuk Freinet, a reformpedagógia egyik irányzata kialakítójának gondolatait is.

A 20. század első évtizedeiben kibontakozó életreform „a 'fin de siècle' időszakában megjelenő modernizációkritikai reformtörekvések kiterjedt irányzatait foglalja egybe, melyek alapvető közös jellemzői a természethez való visszatérés, az öngyógyítás, az elveszett kozmikus teljesség és a spiritualitás keresése” (Németh & Skiera, 2018, p. 27). A sokszínű világmozgalom hatása jól érzékelhető a korabeli művészeti, művelődési és pedagógiai törekvésekben, vagy az életmódbeli változásokon. Az életreform választ keresett azokra a krízisjelenségekre, amelyeket a felgyorsuló modernizációs folyamatok okoztak, amelyek „nem csupán a természeti környezetet, hanem a hagyományos társadalmak szerkezetét, az egyes emberek és társadalmi csoportok életmódját, magánéletét és gondolkodásmódját, valláshoz való viszonyát is gyökeresen átformálták” (Németh, 2018, p. 6).

A sokszínűségein belül teret nyernek olyan elképzelések, amelyek középpontjában az „önreform” áll, mely „a testiség ártértekelése nyomán megszülető 'új ember' testi és lelki betegségektől mentes, harmonikus világát” képes megteremteni (Németh, 2018, p. 8). Ehhez segítséget nyújt a vegetarizmus, a természetgyógyászat és a testkultúra. A vegetarizmus főbb alapelveit már 1842-ben összefoglalta Gleizès „új létezés”-ről szóló könyve, és a 20. század elején több vegetáriánus vendéglő is működött. A gyógyászatban „a természet ősi gyógyító erőire: a fényre, a levegőre, a vízre és a földre, valamint ősi népi gyógymódokra támaszkodtak” (Németh, 2018, p. 14). A szabad testkultúrában pedig „a meztelen emberi test, a természetes mozgás nevelő hatását és szépségét” hangsúlyozták (Németh, 2018, p. 14). Az „önreform” megvalósításához gyógyhelyek, művésztelepek, kommunák jöttek létre.

„Az ember és természet, ember és munka, ember és Isten kapcsolatának újjá-értelmezésére törekvő [...] mozgalom gyakran egymással is vitatkozó irányzatait egy közös civilizációkritikai jelszó kapcsolja össze: menekülés a városból” (Németh & Skiera, 2018, p. 27). A városból, amely a modernizáció egyik szimbólumává vált, hiszen a kapitalizmus térhódítása, a nagyszabású ipari fejlődés a városok számának és méreteinek növekedésében volt érzékelhető a mindennapi tapasztalat számára. Az életreform hívei vonzódtak az egyszerű, a természetes életformához. A népben látták azt a közösséget – a romantika interpretációjához hasonlóan –, „amelynek életvitelében még organikus módon összekapcsolódik a természet és a történelmi múlt; hagyományaiban őrzi a múltat, egyszerű életformájában a természetet” (Németh, 2018, p. 10).

Az életreform-mozgalommal szoros kapcsolatban formálódott a reformpedagógia, mely a gyermekből kiindulva „a kényszertől és félelemtől mentes nevelő környezet” megteremtését tűzte ki célul (Németh & Skiera, 2018, p. 28). Olyan környezetet, amelyben a gyermek természetes módon formálódhat a saját fejlődési törvényei szerint.

Új pedagógiai törekvések és Freinet

A pedagógiai reformtörekvések összefogó szervezete az Új Nevelés Ligája (*New Education Fellowship*) volt, melynek kongresszusai kínáltak lehetőséget az új nevelési elképzelésekkel és gyakorlatokkal való megismerkedésre. Freinet, a francia néptanító is rendszeres résztvevője volt ezeknek a rendezvényeknek, folyamatosan jelen volt a pedagógia világában meginduló mozgalmakban, személyesen látogatta meg a különböző reformpedagógiai kísérleteket, került kapcsolatba a kor neves pszichológusaival, pedagógusaival (Go, 2020; Pukánszky & Németh, 1996).

Freinet 1922-ben meglátogatta Hamburg-Altonában a szabadiskolákat. Ekkor nyílt először alkalma találkozni Petersennel¹, akivel a későbbiekben is tartotta a kapcsolatot. A szabad iskolai közösségben azt látta, hogy az már túlmutat a polgári társadalmon, ezért annak „nem felelhet meg [...] sem a rend, sem pedig az életmód terén”, de „szép kísérlet” marad (C. Freinet, 1923, idézi Go, 2020, p. 80). Az Új Nevelés Ligája második kongresszusán (1923), Montreux-ben került személyes kapcsolatba – többek között – Ferrière-vel, akinek akkor már olvasta az Aktív iskola című munkáját. Freinet kongresszusi ismeretségi körében említhetjük Claparède, Bovet mellett Jungot is (Go, 2020), honfitársai közül Cousinet-vel, Coué-vel és Baudouin-nel való találkozása érdemel figyelmet. Az előbbitől a csoportmunkához kapott inspirációt, és az utóbbi kettő szemlélete is közel állt hozzá. Ő is, akárcsak az életreform-mozgalom számos tagja, hitt az öngyógyításban, a természet erejében, az élőlények öngyógyító képességében, így nem csoda, hogy utat talált hozzá a baudouini gondolat, miként a Coué-módszer, amely Európa-szerte és az Egyesült Államokban is népszerű volt. A táplálkozásra is kiemelt figyelmet fordított, de nem valamelyik

¹ Petersen az Új Nevelés Ligája 1927-ben megrendezett kongresszusán mutatta be első ízben Jéna-terv néven iskolakoncepcióját.

ismert vegetáriánus diétát követte, hanem maga kísérletezte ki, hogy milyen étkezés a leghatékonyabb az alkotómunka számára (Nánay, 1938). A kortársi hatások mellett megtalálta francia szellemi elődeit is: Rabelais, Montaigne és Rousseau munkáit tanulmányozta (Veress, 1966).

Freinet a montreux-i kongresszuson is sok érdekes pedagógiai elképzeléssel találkozott, de ezeket nem igazán látta megvalósíthatónak a szegényes falusi iskolájában. Ezért is olvasta érdeklődéssel Baudouin írását Tolsztoj pedagógiájáról. Ötven tanító kollégájával járt Szovjet-Oroszországban is, hogy tapasztalatokat szerezzen egy új rendszer oktatási gyakorlatáról (Barré, 1990).

Freinet úgy ítélte meg, hogy az iskolai változás nem elegendő, szükség van társadalmi változásra is.² A szakszervezeti mozgalomban látta ennek a lehetőségét. Az Oktatási Szövetség (*Fédération de l'Enseignement*) nagy átfogó szervezetének tagjaként osztotta azt a nézetet, amely kritizálta az állam monopóliumát az oktatásban, és azt, hogy a közoktatás a polgárság osztályiskolájaként működik. Nem véletlen, hogy első publikációi annak a *L'École émancipée* című lapnak a hasábjain jelentek meg, amely abban az időszakban anarcho-szindikalista nézeteket vallott (Go, 2020). Itt adta közre a szovjet oktatásról szerzett benyomásait is (C. Freinet, 1925b).

Bár Freinet számára az iskolai és a társadalmi változás szorosan összekapcsolódott, az előbbire koncentrált. Megfogalmazta a maga és tanító kollégái számára, hogy az ő feladatuk az, hogy közösen alkalmazási megoldásokat keressenek az új nevelési elképzelésekre: „A legjobb kortárs pedagógusok álma az, hogy oktatásunkat a gyermekek szükségéhez és érdeklődéséhez, ne pedig a felnőttek hiedelmeihez vagy vágyaihoz igazítsák” (C. Freinet, 1925a, idézi Go, 2020, p. 81). Mivel a közoktatás feltételei nem kedveznek a jelzett elképzeléseknek, ezért a tanítóktól várja „végrehajtani a fő munkát, amely nélkül a szép szavak holt szavak maradnak csupán” (C. Freinet, 1925a, idézi Go, 2020, p. 81). Ő is teljes erejével vetette bele magát a megvalósítás munkájába. Mozgalmat szervezett újjátása, az iskolai nyomda használatának támogatására (Go, 2020). Nem véletlen, hogy ehhez a szövetkezeti³ formát választotta, ami a 19. században alakult ki mint „sajátos gazdasági-jogi tartalmat hordozó vállalkozási forma” (Mészáros & Monostori, 2007). Fő elvei az önszegély, az önszerveződés, a kölcsönösség és a kooperáció voltak. A 'Világi Oktatás Szövetkezete' (*Cooperative de l'Enseignement Laïc*, CEL) 1926-ban azzal a céllal alakult meg, hogy a gyerekek munkáinak megőrkítéséhez alkalmas nyomdákat készítsen. Freinet tevékenyen vett részt a *Le Gerbe* (A kéve) című újság alapításában, mely a gyermekmunkákat közölte (Barré, 1990).

Freinet-t is elérték az életreform-mozgalmaknak az emberi jelenlét és tevékenység sokféleségét érintő gondolatai, ő is érzékelte, hogy a nagyvárosi ember egyre jobban eltávolodott a természettől, gyökértelessé vált, odalettek hagyományos kapcsolatai, kötődései

² „Ne ringassuk magunkat illúziókba: számos svájci vagy német tiszta lelkű pedagógussal szemben nem gondoljuk azt, hogy az iskola újjá alkothatná a világot, elhozhatná a békét és a népek egyesülését, valamint a munka győzelmét” (C. Freinet, 1927, idézi Go, 2020, p. 84).

³ A szövetkezeti eszme kifejlődésében fontos szerepe volt annak, hogy alternatív megoldást kínált az egyoldalú tőkeközpontúság mellékhatásaira (Simon, 1999).

(Németh, 2002). Ezért is élő, a környezet természetes meghosszabbításaként működő iskoláról gondolkodott, melynek épülete maga is alkalmazott környezet, melyet a „célosság, egyszerűség, tisztaság” jellemez (Nánay, 1938, p. 14). A tanulók aktívak, és ez az aktivitás a természetes és az épített környezetben valósul meg. A környezetbe beleértette Freinet a családot, a falut, illetve a tanulót körülvevő egész társadalmat (É. Freinet, 1977).

Mindezen hatások és az alapvető gyerekkori élmények nyomán a természet, a természetközelség Freinet egyik meghatározó pedagógiai alapelvévé vált, miként az attól elválaszthatatlan természetes módszer: Úgy nevelni, úgy tanulni, ahogy a kisgyerek sajátítja el a nyelvet (Horváth, 1999). Freinet tisztában volt vele, hogy ennek a helyzetnek is a biztonságérzet az alapja, a gyermeki kíváncsiság a hajtóereje, és a környezet támogatásával működik. Iskolájában a gyerekek biztonságban érezhették magukat, szabadon, minden alávetettség nélkül, hiszen a szabályokat is maguk hozták. Kiemelt figyelmet fordított a kíváncsiság fenntartására, és a szabad választás lehetőségével biztosította, hogy a gyerekek bejárják a kíváncsiságukból adódó utakat a közösen alkotott szabályok mentén. A környezet támogatását szélesen értelmezte, amibe a nevelőn túl a kortársi csoport és a közelebbi és távolabbi társadalmi és a természeti környezet is beletartozik (Galambos & Horváth, 1987). Ő nem kívánt kivonulni a természetbe, mivel otthon volt abban, ahogy a társadalomból sem kiválni akart, hanem megváltoztatni azt. Bízott abban, hogy az iskolai mozgalmak a közoktatásban, a társadalmi-politikai mozgalmak a társadalomban érnek el változást.

Amikor 1935-ben iskolává alakította feleségével és a gyerekekkel a Vence-ben megvett házat, annak a megvalósításában számos elemét találjuk az életreform-mozgalom gondolatainak. A kialakított keretek hasonlóságot mutattak a művésztelepekével, amelyben a munka, a művészet és az élet egységet alkotott. Ebben a teljességre törekvő életformában a munka nem elidegenítetten, hanem egészlegesen volt jelen a maga célszerűségével és szépségével. Freinet ugyanúgy gondot fordított a táplálkozásra sok gyümölcs-csel, mint a szabad levegőn, a természetben mozgással eltöltendő időre. Ő is – mint mennyi kortársa – a népben kereste azt a mintázatot, ami a természet és az ember összetartozását hordozza, a nép élet- és gondolkodásmódját, a népi bölcsességben rejlő kiérleltséget és letisztultságot látta követendőnek.

Kérdések és módszer

Munkánk során a következő kérdéseket fogalmaztuk meg: (1) Mit jelent a természet Freinet számára? (2) Hogyan értelmezi, milyen elemein keresztül ábrázolja a természetet? (3) Milyen természet-, ember-, gyerek- és társadalomkép rajzolódik ki a művében? (4) Milyen kapcsolatokat látta a természet és a nevelés, a pedagógia között? A kérdések megválaszolásához a tartalomelemzés módszerét alkalmaztuk, aminek a meghatározását Krippendorff (2004, p. 18) – saját korábbi definícióját (Krippendorff, 1995) módosítva – így adta meg: „A tartalomelemzés egy kutatási technika, melynek segítségével szövegekből (vagy egyéb értelemmel bíró szövegrészből) a kontextusaikra vonatkozóan megismételhető és érvé-

nyes következtetéseket vonhatunk le”. A tartalomelemzésen belül a kvalitatív megközelítés szerint haladtunk, ennek megfelelően hármastartalomelemzési munkafázist követtünk (Lehota, 2001). Az első, a kódolási szakaszban nem előre definiált fogalmakkal dolgoztunk, hanem hagyva, hogy „hasson a szöveg a kutatóra”, a fogalmak az olvasás-feldolgozás folyamatában körvonalazódtak. A második szakaszban történt meg az elemzés, amely során a fogalmak pontosítása mellett azok ökonomikus mennyiségét is sikerült elérni. Itt kvantitatív eljárást is alkalmaztunk⁴, amennyiben az előfordulási gyakoriságra is figyelemmel voltunk. A harmadik fázis az értelmezés, ahol a szövegen belüli összefüggéseken túl külső vonatkozásokra is kitekintettünk, igyekezve elkerülni a kvalitatív kutatások veszélyét, a többféle értelmezhetőséget (Babbie, 2003).

Vizsgálódásunk tárgyául a Máté mondásai⁵ című művet választottuk, ami tekinthető Freinet pedagógiai nézeteinek összegzésének. Az elemzése során egyértelművé vált, hogy a szöveg központi fogalma a természet és az annak részeként értelmezett, az azzal harmóniában élő ember. A természet jelzésére a szerző leggyakrabban a négy őselemet használja. Az ember attribútumaként a munkát, az alkotómunkát tekinti, amit az embergyerekre is érvényesnek tart. A nevelés, a pedagógia a vizsgált műben a természet és az ember kapcsolatából ered, a természet alapos megfigyelése, az emberi tapasztalatoknak a kollektív bölcsességben való leszűrődése adja az alapját. A továbbiakban a jelzett kulcsfogalmak kapcsolatainak, összefüggéseinek értelmezését mutatjuk be.

Természetkép

A Máté mondásai egy-két oldal terjedelmű írásokból áll, ezekben mondja el a szerző – egy öreg pásztor szájába adva – gondolatait a pedagógiáról. A példáit a természetből veszi, természeti jelenségek (folyó, patak, hegy, síkság) vagy élőlények (fa, gida, csikó) megfigyeléséből. Olyan foglalkozások köréből hoz párhuzamokat, amelyek közel állnak a természethez, például a pásztor, a szántóvető, a méhészt, a kertész. Az öreg pásztorban nem egy letűnt világ idealisztikus képét rajzolja meg, hanem egy olyan embert, aki harmóniában él a természettel, aki megtalálta az összhangot a természettel. A pásztor bölcsessége, az emelkedett hang illik a Bibliát idéző példabeszédekhez és egyben tisztelet az olvasónak.

Freinet természettel való kapcsolatának alapját gyermekkorától határozta meg. A szülőhelyéhez fűződő erős érzelmi kötődés egyben tükrözi azt a mély megbecsülését, amely a 20. század eleji mediterrán Franciaország paraszti életéhez, az abban felhalmozott tudáshoz, annak a termékeihez és az értékeihez fűződik. Freinet természetképe alapvetően a szülőhelye, a falusi életforma, a földműveléshez, állattenyésztéshez, kézművességhez kötődő létmód vonásait hordozza.

⁴ Héra és Ligeti (2005) hangsúlyozza, hogy a kvalitatív és a kvantitatív megközelítés nem egymással szemben értelmezendő, hanem a két eljárás támogatja is egymást.

⁵ Freinet esszéinek gyűjteménye 1952-ben jelent meg először *Les Dits de Mathieu* címen. Munkáját számos nyelvre lefordították. Az angol változat 1990-ben látott napvilágot John Sivell fordításában.

A természet definiálás nélkül van jelen az írásában, de magától értetődően az állatok, növények és ásványok világát jelöli. Ez a látható és tapasztalható világ, melybe beletartoznak a csillagok is, kiemelten a Nap. Ennek a természetnek része az ember a maga kultúrájával. Freinet úgy látja, hogy az „élet legmélyebb törvényei [...] egyformán érvényesek a növényekre, az állatokra vagy az emberekre” (C. Freinet, é. n., p. 76). Ez a gondolat kapcsolatot mutat ahhoz a panteisztikus felfogáshoz, amely „a felvilágosodás hatását tükröző, az élet különböző formáinak egy végső okra visszavezethető összhangját hangsúlyozó evolúciós elméletekhez kötődik” (Németh & Skiera, 2018, p. 23). A francia néptanító azt vallja, hogy: „Nem az én feladatom, hogy megmondjam, hogyan lehet feltárni és tanítani azokat az általános természeti és társadalmi törvényeket, amelyek valószínűleg nemsokára megismerhetők lesznek” (C. Freinet, é. n., p. 8). Mivel biztos ezen törvényszerűségek létezésében, ezért tételezi, hogy ezek feltárhatók, ami előbb-utóbb meg is fog történni, és akkor taníthatóvá válnak.

Az életreformerek számára a természet a „menekülés útja”, az elvágyódás tere, semmiképp sem azonos azzal a környezettel, amelyben éltek. Természetfogalmukkal összekapcsolódott „a gyógyulás útja, a problémák megoldásának reménye is. A természet maga a romlatlanság, az ősi, az örök-egészség, az egészséget megteremtő erő. Ebből adódóan a természethez számos, életreformerek által megalkotott új fogalom is társult: természetes gyógymódok, természetes étrend, természetvédelem, természetes életvitel, természetes ruházat és így tovább” (Skiera, 2004, p. 38).

Freinet a természetet nem egy változatlan fenoménként kezeli, hiszen az ember kultúrateremtő ereje is folyamatosan alakítja, de a kultúrát megkülönbözteti a civilizációtól, amely utóbbinak az egyik kifejeződése a „mechanizált nagyvállalataink szörnyű terjeszkedés”-e (C. Freinet, é. n., p. 20). Freinet nem a gépeket kárhoztatja, azok hasznosságát több vonatkozásban is értékeli (C. Freinet, é. n., p. 18, 26, 43), ő annak a változásnak a veszélyét látja, amely a nagyvállalatok növekedésével, gyarapodásával a munkát a lényegtől, az alkotástól fosztja meg. A specializáció, a munkamegosztás révén mechanikussá változtatott munka az emberi lényeg ellen van: elidegenít és lealacsonyít, „a rabszolgai gondolkodást készíti elő” (C. Freinet, é. n., p. 53).

A kultúra és a civilizáció dichotómiája erőteljesen szerepel a korszak szellemi orientációját adó Spengler A Nyugat alkonya című munkájában, ahogy az organikus és a mechanikus létszféra, a közösség és a társadalom, a lélek és a szellem szembeállítás is (Juhász & Csejtej, 2009; Kovács, 1997). Spengler gondolatai utat találtak az életreformerekhez is. Freinet küldetésének érzi, hogy a jelenségek mélyén a kultúrát keresse, és úgy tudja felmutatni, hogy már letisztította róla a civilizáció esetenként szükségtelen, nem az életet szolgáló ráakódásait. „Amikor fenékgig szondázom és kotrom az iszapot, amellyel elborított minket a civilizáció, mindig rátalálok a vízre, amely elvezet a régi malom csatornájához” (C. Freinet, é. n., pp. 20–21). Több dolgot is állít itt Freinet: (1) A civilizációként értelmezett fogalomba olyan jelenségek tartoznak, amelyeket ugyan az ember hozott létre, de szerinte nem tartoznak szervesen az emberi kultúrához, hanem az emberi tevékenységnek olyan vadhajtásai, olyan hordalékai, melléktermékei, feleslegei, amelyektől elválasztandó, megőrzendő a kultúra. (2) Lehet és érdemes ezt a „szondázás”-t, mélyfúrást, megtisztítást elvégezni, azaz a felszíni jelenségek mélyén visszatalálni a kultúrához.

(3) Az emberi kultúra mindig szorosan kötődik a természethez, amit a víz (patak, folyó energiája) és az azt hasznosító emberi építmény, a malom kapcsolata szimbolizál.

Nem véletlen, hogy értelmezésében a városi ember, aki már a civilizáció 'terméke', nem találja a helyét, idegenül érzi magát a vidéki környezetben. A városi (modern) embernek a fő problémája az idő, az elvont idővel akar gazdálkodni, nem a konkrét létezőkre tekint, ezért nem a „dolgok természetes rendje” szerint cselekszik, és reggel itatná a lovat, amikor az nem szomjas. „Mindig tévednek azok, akik a dolgok természetes rendjét meg akarják fordítani” (C. Freinet, é. n., p. 14). Ezzel közvetve azt is állítja, hogy a civilizációs létmód nincs összhangban, sőt ellene van a természet rendjének. Freinet megközelítésében az iparosodást megelőző időfelfogás érzékelhető, amikor a munka „ütemét a nap és az év természetes ritmusa határozta meg” (Németh, 2010, p. 55).

Freinet a természet sajátosságainak bemutatásakor szívesen támaszkodik a négy őselem (víz, föld, tűz, levegő) valamelyikére (Horváth, 2018). Az életreformerek a természet ősi gyógyító erejét ismerték fel ezekben az elemekben, ezért fordultak feléjük. Freinet ezt a szemléletet hazulról hozta, ebben szocializálódott. Nem véletlen, hogy vence-i iskoláját is olyan környezetben építette, alakította ki, ahol a természeti környezet, az őselemek a nevelés fontos tényezői lettek.

Az elemzett műben leggyakrabban a vízhez kötődő utalások fordulnak elő. Kedvelt természeti képe a folyó, mely egyszerre tud hatalmas, erős lenni, különböző kisebb patakokat, ereket egyesíteni. Különösen a hegyi patakok izgalmasak, mert azokban van meg a lendület, a frissesség, az új erő. Freinet esetében is az új erő a gyerekeket, az ifjúságot jelenti, ahogy az életreform-mozgalom és a vele szimbiózisban kifejlődő reformpedagógia értelmezésében, de ő a gyermekben nem az új Messiást látja, hanem konkrétabb vonatkozásban a társadalmi változások lehetőségét. Ezért fontos a gyerekek számára a megfelelő (természetes) környezet, amit az ezzel tisztában lévő pedagógus tud biztosítani. Hiszen a folyók lehetnek lassúak, kevés erőt mutatók, mert ha „a síkságon folynak keresztül, lassan kigyóznak, sokára egyesülnek, mert a legkisebb földhalom is akadályt jelent számukra” (C. Freinet, é. n., p. 34). Az akadályok elhárítása vagy leküzdésükhöz való felkészítés a pedagógus feladata.

Míg a víz elsősorban zabolátlan elemként, addig a föld az ember által megművelt területként mutatkozik Freinet-nél, bár többször emleget meg nem művelt földeket is (legelő, erdő). Szükség van az emberi tudásra, törődésre, de nem a mesterséges beavatkozásra. Elveti az üvegházi módon vagy a kémiai szerekkel támogatott termesztést, mert az nem veszi fel a versenyt a természetessel, ráadásul mérgező is. Nincs a haladás, a korszerű gépek használata ellen, ám ezeket az eszközöket az ember kiegészítőinek és nem helyettesítőinek tekintti, a munkafolyamat nem nélkülözheti az emberi odaadást, a gondoskodást. „[...] amikor előkészítjük a vetést, szeretjük kezünkkel morzsolgatni a földet, és olyan szeretettel hordjuk el a köveket, mintha a csecsemő ágyát igyekeznénk kényelmesre vetni” (C. Freinet, é. n., p. 26). A földhöz kapcsolódóan ír a tradíció és az újítás dilemmájáról. Dialektikus viszonyban látja a kettőt, és úgy véli, az élet komplexitásában értelmezett helyzetekben lehet eldönteni, mikor melyiket válasszuk. „Állandóan figyelniünk kell minden lépésünket, meg kell próbálnunk eltérni a tradícióktól, de támaszkodni kell rájuk a

nehézségekben, minden oldalról körüljárni a meghatározott utat, hidakat eresztetni le, alagutakat fúrni, lemenni a lejtőkön, felmászni a hegyekre, mindig azon az úton haladni, ahol több a világosság és a napfény” (C. Freinet, é. n., p. 82).

A tűz – a vizsgált esszében – a leggyakrabban a napfény említésével kerül elő (C. Freinet, é. n., p. 82), ami az életerőt, a derűt, az élet igenlését jelenti számára. Van, hogy a tűz kis helyre szorul, amikor a szemekben lobog, azok csillogásában érzékelhető, vagy a gyerekek cselekvésében. „Gyermekeink minden iskola előtti eredménye [...] villámszerű, belülről táplált, és a várakozó világra szórják érzékenységük hódító lángjait” (C. Freinet, é. n., p. 55). Úgy látja, hogy a korabeli iskola éppen ezt a tüzet oltja ki a gyerekekben, pedig szerinte a „gyermekkor nem megtölteni való zsák, hanem bőségesen feltöltött áramforrás” (C. Freinet, é. n., p. 54). Freinet itt a modern világ eszközét említi, de az ősi elem, a tűz attribútumainak (fény, meleg, energia) hordozójaként. A tűz előkerül konkrét formában is, például a kovácmester egyik fontos munkaeszközeként. A tűz, miként a föld is, az ember által birtokba vett, a saját hasznára fordított elem, amit képes táplálni és élénkíteni, és aminek a forrósága és a fénye „formálhatóvá tesz minden fémeket, és kiváló formát ad a tárgyaknak, amelyeket az ember alakít” (C. Freinet, é. n., p. 77).

A szabad levegő szintén élettőelem, de csak a természetes dolgok számára, mert a mesterségesek, mint az üvegházi növények, elhervadnak, elrothadnak tőle (C. Freinet, é. n., p. 75). Ez a levegő táplálja a tüzet az egyszerű kályhában is, ha jó a huzat, ha megfelelő a levegő áramlása. A levegő kapcsolatban áll a kint-tel, a szabadsággal, a fölösleges korlátok elvetésével. A gyerekek felfelé, a magasságba, az ég felé való törekvése is [„fejek, amelyek a csillagok felé akarnak tekinteni” (C. Freinet, é. n., p. 28)] kapcsolatban van a levegővel. Freinet akkor is a „friss levegő áramlását” említi, ami negligálja majd az erőszakot, amikor az iskolai kényszer helyett a megfelelő körülmények megteremtését javasolja, amelyben szomszárjává tehetők a gyerekek, maguk törekszenek a tudás megszerzésére (C. Freinet, é. n., p. 15).

A természet bemutatására megidézett négy őselem mindegyike az életet támogatja. Freinet az őselemeket nem a hozzájuk kötődő spirituális jelentések miatt említi, hanem a népi életben és gondolkodásban játszott kiemelt szerepük miatt. Nála a természet egyfelől összekapcsolódik az élet szeretetével és igenlésével, egy olyan alapbeállítódást jelent, amelyben együtt vannak érzések és gondolatok, színek és illatok, hangok és ízek, a tapintható dolgok és a megfoghatatlan égbolt. Másfelől számára a természettel való harmonikus együttélés fejezi ki a valós, értékes emberi létezést. A francia néptanító nézetében a természet és a kultúra szorosan összekapcsolódik. Ezt az összefonódást, szimbiózist találja meg, olvassa ki a népi hagyományokból, a kollektív bölcsességéből.

Emberkép

Freinet embere harmóniában él a természettel, ami gyermekkori tapasztalataiból nyeri realitását. Világosan látja, hogy a civilizáció kikezdte ezt a harmóniát, ám meggyőződése,

hogyan tudatos munkával ez helyreállítható.⁶ Freinet embere követi az ősök kitaposott ösvényeit, de ha kell, bátran le is tér arról. Nem idegenkedik az újdonságtól, ugyanakkor nem is keresi azt csak önmagáért. „Ne az újdonság csalogasson és vezessen, hanem az élet” (C. Freinet, é. n., p. 84). Tehát az élet (a széles értelemben vett – a növényit, állatit, emberit felölelő, és az azt körülvevő szerves és szervetlen anyagokban gazdag természetet is magában foglaló – élet) dinamikájától függ, hogy mikor melyik a helyes lépés: a hagyomány követése vagy az attól való eltérés. Ennek a felismeréséhez elengedhetetlen az emberi adaptivitás, a körülményekhez való alkalmazkodás képessége. Itt sem az egyéni, hanem az egymásra reflektáló, közös tudássá érlelt tapasztalatok visznek előre, amelyekre alapozott cselekvések megvalósításánál, kivitelezésénél nemcsak lehetséges, de kifejezetten ajánlott az egyéni ütemezés. „Keress velünk a kényelmes és hajlékony technikát; közös kísérlet során dolgozd ki velünk” – biztatja Freinet pedagógus kollégáit. Azután „sajátoddá teszed oly módon, hogy saját járási ütemed és vérmérsékleted bélyegét teszed rá” (C. Freinet, é. n., pp. 84–85). A saját tapasztalat fontosságát hangsúlyozza, mert „a megélt tapasztalat [...] akkor is, ha veszélyekkel teli, képessé teszi az embereket arra, hogy emberként dolgozzanak és éljenek” (C. Freinet, é. n., p. 39).

A körvonalozódó emberképből egyfelől azok a jellemzők rajzolódnak ki, amelyek a felnőttekre vonatkoztathatóak, közelebről azokra a személyekre, akik az új generációt nevelik. Ezek a tulajdonságok nem egy szakmai csoport speciális jegyeinek felméréséből származnak, hanem az „életből” vett példák, amelyek a pedagógushivatásban kamatoztathatók, és ezért szükségesek is. Freinet a világot a pedagógia *területére* próbálja értelmezni, nem a pedagógia *területéről*. Azért fontos ezt hangsúlyozni, mert sokkal szélesebb, átfogóbb megközelítést jelent, és egyértelművé teszi, hogy pedagógiájának miért és milyen értelemben az egyik princípiuma a természetközelség. Másfelől úgyis értelmezhetjük, hogy amennyiben az általános, pozitív emberi tulajdonságokból épülnek fel a pedagógusok jellemző vonásai, akkor a pedagógushivatásban – mivel a pedagógus a teljes személyiséggel, szakmai és személyes énjével dolgozik és hat a diákokra – meghatározó szerepe van a személyes én kidolgozásának. Ennek a folyamata a természettel és a közösséggel összhangban élő és tevékenykedő ember tapasztalatszerzése, mely tapasztalatokat összeveti a kollektív tudásban kikristályosodott, mindennapi használati, alkalmazási módokkal.

Freinet gondolkodásában Kant és Marx nyomán (Go, 2020) központi fogalom a munka. Szerinte az emberi természet sajátja a munka, mely a létfenntartástól az alkotásig széles spektrumot foglal magában. A valódi munka az, amely belülről jön; aki végzi, az száz százalékosan részt vesz benne. Az igazi munka: alkotás, teremtés, létrehozás. Az ilyen munka, bár fáradságos és verejtékes, annyira foglalkoztatja az embert, hogy ezzel álmodik, és a gyerek is végső erőfeszítésig képes csinálni. A „munka mély értelme, a

⁶ Carpenter okfejtésében „az embereknek egymás közötti és a természettel együtt alkotott a történelem előtti időben természetes módon létező, nem tudatosult harmóniá[ja] [...] a jövőben a civilizáció által létrehozott ellentmondásainak megszüntetésével, tudatos munkával magasabb színvonalon (Carpenter felfogása szerint egy magasabb, kozmikus tudat kialakításával, valamint a műszaki és tudományos vívmányok értelmes módon történő alkalmazásával) újból megteremthetővé válik” (Skiera, 2006, p. 149).

spontaneitás, a művészet, a kitartás és bátorság, néha a túl merész kockáztatás is” (C. Freinet, é. n., p. 12). Ez a munkaértelmezés élesen szemben áll kora városi, nagyüzemi gyakorlatával, melyben „az árucikkeket előállító munkás elidegenedett a saját munkája eredményétől, elvesztett a személyes kapcsolat közte és a termék között” (Németh & Skiera, 2018, p. 20).

Van nem igazi munka is, amikor csak a munka látszatát keltik, amikor nincs hatékonyság, amikor a kényszer irányít. Pedig kevés kell ahhoz, hogy „a haszontalan katonamunka hatékony munkává váljon: kedves szavak, simogató mosoly, egy kis szívmelegség, emberi perspektíva és szabadság, helyesebben mondva jog, amely annak az embernek a tulajdona, aki maga választja meg az útját, nem parancs, lánc vagy gát szabja meg tevékenységét” (C. Freinet, é. n., p. 18). Freinet elveti a kényszert mint a természettől idegen dolgot, mert az „erőtlené tesz” (C. Freinet, é. n., p. 39), mert az haszontalanná teszi, elidegeníti az ember attribútumaként értelmezett munkát. „A természet úgy van megalkotva, hogy senki sem szeret passzívan engedelmeskedni” (C. Freinet, é. n., p. 58). Ezt a megállapítást az iskolai életre is érvényesnek tekinti.

Az ember munkája alkotó jelenlét a világban, ami a nembeli kiteljesedését jelenti, a magasba törést, a csúcok meghódítását, amit a tapasztalatok megszerzésével érhet el. Követve „a dolgok természetes rendjé”-t (C. Freinet, é. n., p. 14), nem a természet leigázására, hanem az azzal való harmóniára törekszik. A kirajzolódó emberkép egyik karakteres vonása, hogy ismeri és érti a természetet; megismerve annak sajátosságait, törvényeit fordítja a saját javára; használja, de nem kihasználja; a természettel együttműködve és nem annak ellenére keresi a boldogulását. A természetközelség hozza magával a természetes, az egyszerű, a nem kényszerített megoldások keresését. Úgy látja, hogy a természetet megismerő és megértő ember tudja a természet gazdagságát igénybe venni, a maga javára fordítani.

Embergyerek

A gyerekek gidák és csikók, akik makacsul táncolnak, akik megőrzik természetüket, nem hódolnak be az istállónak, iskolának. A gyerekkor a táncolás kora, amikor még nem számolnak a veszéllyel, önmaguk korlátaival, amikor mindenre képesnek érzik magukat. Nem a táncot kell elvenni tőlük, vagy túlbiztosított helyekre szorítani őket, hanem segíteni nekik a tapasztalatgyűjtésben, hogy tisztában legyenek képességeikkel, lehetőségeikkel. Szükség van a biztonságra, de minél kevesebb korláttal és a könnyebb sérülések felvállalásával. A pedagógusoknak azt javasolja, hogy próbálják követni a táncot, és engedjék, hogy a gyerekek a „saját gyereklépteik szerint haladjanak” (C. Freinet, é. n., p. 31). A gyerekek „mindig följebb akarnak jutni, de ez csak akkor sikerül, ha tudunk ebben segíteni, ha nyugodtak és biztosak lehetnek abban, hogy mindig ott vagyunk, néha előttük haladunk a csúcs felé, néha mögöttük megyünk. [...] Minden út jó, amely a csúcs felé vezet” (C. Freinet, é. n., p. 13). Freinet szerint „a gyermek aktív organizmus, aki a saját aktivitásával határozza meg a fejlődés ütemét” (Németh, 2002, p. 29).

Freinet felfogásában a gyerekek alapvető játékaiban is a munka jelenik meg. Az alkotómunka szervezi a tevékenységüket, az segíti a fejlődésüket, az önmaguk meghaladására való törekvésüket. „... vajon a gyerekek, amikor azt csinálhatnak, amit akarnak, nem hoznak-e létre munkaterületeket: eltéríteni a patak folyását; homokvárat építeni; indián falut építeni...! És milyen lelkesedéssel, milyen kitartással, milyen aktivitással! Nem zavarja őket sem a fáradozás, sem a verejtékezés! Erejük végső határáig képesek akármikor így dolgozni. Mert az emberi természet olyan, hogy igyekszik önmagát felülmúlni ... Emiatt még az evésről is megfélelkeznek! [...] A gyerek éjjel is álmodik az építkezésről, és türelmetlenül várja a nappalt, hogy újrakezdhesse” (C. Freinet, é. n., p. 73). A természetes környezet és szabadság biztosításával, a bennük szunnyadó erők táplálásával látja elérhetőnek, hogy személyiséggé váljanak a gyerekek. „Ha intelligens gyerekeket akarunk nevelni, akik képesek a fejüket felemelni, és természetes utakon járni, ahhoz másképpen kell eljárunk, hogy meg tudjuk őrizni gidáinknak a friss hajtáshoz vezető étvágát, azt a finom ösztönt erősítsük bennük, amely megtanítja őket arra, hogy kiválasszák a jó füvet, megtalálják az életerőt, amelyet a tavasz és a szépség táplál. De akkor megszűnik a nyáj nyugodt vonulása örökké egyazon úton. Személyiségek lesznek, akik fejlődnek, szembe is kerülhetnek egymással, fejek, amelyek a csillagok felé akarnak tekinteni, hangok, amelyek a hegyeken keresztül is egymást hívják. Viszont érezhetjük az élet legyőzhetetlen lüktetését” (C. Freinet, é. n., p. 28).

Felfogásában a gyerek, az új nemzedék, az új élet elsősorban energiát, szabad (irányítatlan) mozgást, növekedést (felfelé törekvést), szabadságot jelent. Olyan emberi attribútumokat, amelyeket nem korlátozni, visszafogni kell, hanem segíteni irányt és formát találni számukra. A gyerekek ilyen fejlesztése, a szabadság megalapozása, a bennük lévő képességek kiaknázása és tudatosítása alapozza meg, hogy később a társadalomban is érvényesítik ezeket a tudásokat és képességeket, amivel az elidegenedett munka helyett alkotómunkát kívánnak végezni.

Pedagógia, nevelés

Freinet szerint a hiteles és egyszerű pedagógia forrását nem a tudósok munkáiban, hanem a kollektív bölcsességben kell keresni. Ennek a főforrása a népi hagyományokban, „az emberi viselkedés évezredes gyakorlatá”-ban lelhető fel (C. Freinet, é. n., p. 6). Az így felhalmozott tudás képes arra, hogy a környezetet gondosan megvizsgálja és kiválassa azt, „amelybe az egyén majd erős gyökerekkel mélyed”, hogy „magába szívja a környezet gazdagságát” (C. Freinet, é. n., p. 9). A tudósok munkáival szembeni óvatossága mögött ott érezhetjük korai írásainak szakszervezeti elköteleződését, amely relatív bizalmatlansággal viszonyult a szellemi élethez. Felidézi Jöde (1919), egy kortárs gondolatait is: „A nevelés az élet hatása az életre. Ebből képtelenség rendszert csinálni” (C. Freinet, 1921, idézi Go, 2020, p. 79). Kihallhatjuk az Új Nevelés mozgalommal kapcsolatos kritikáját, melynek legfőbb eleme, hogy a pedagógiai koncepciók, az újítások egyediek, elszigeteltek, azokat a közoktatásban nem lehet megvalósítani (Barré, 1990; Go, 2020).

A kollektív bölcsesség a természetből maguknak létfeltételeket, kultúrát kikanyarító emberek sajátja, akik ugyanakkor tisztelik és megértik a természetet, akik harmóniában vannak azzal. Az „emberi viselkedés évezredek gyakorlatát”-t, mindennapi lenyomatát vizsgálva gondolja Freinet megtalálhatónak azokat az elveket, szabályszerűségeket, fő irányvonalakat, amelyek a pedagógia alapját adhatják. Nem becsüli le a tudósok munkáját, fontosnak tartja a tudományt, de úgy látja, hogy abban is szerepet játszik a kollektív bölcsesség. A tudomány nem önmagáért, hanem az életért van. „Minden foglalkozásnak van valami mesterségbeli technikája, amit nem zsonglőrökkel uralnak, hanem a kollektív bölcsesség törvénye szerint; sohasem lehet ellentét egyik oldalon a tudomány és a technika, másfelől a kollektív bölcsesség és az egyszerűség között. A zseniális kutató mindig az, akinek célja az egyszerűség és az élet” (C. Freinet, é. n., p. 8).

Az évezredek tapasztalataiból leszűrt kollektív bölcsesség adja meg a szemléleti alapot, az értelmezés keretét. A kollektív bölcsesség nem egy szentenciákból álló merev szabályrendszer, hanem a mindennapok alkalmazásában próbára tett, így párbeszédre és változásra képes szabályozó. Megjegyzendő, hogy a „kollektív bölcsesség” forrásként kezelése, az arra való támaszkodás napjaink digitális világában is jelen van. Gondoljunk a Wikipédia vagy a Linux példájára, melyeknél érvényesül a tömegek bölcsessége, hiszen nyílt forrású rendszerekként demokratikus a fejlesztésük, az egyén és a közösség tudása viszi előre azokat. Jól láthatók ennek az eljárásnak a problémái is: időnként nem hiteles, nem adekvát információk is bekerülhetnek, de éppen a kollektív intelligencia jelenléte a biztosíték arra, hogy megtörténnek a korrekciók, a javítások.⁷

Freinet úgy látja, hogy: „Érdemes lenne könyvet írni az élet legmélyebb törvényeinek egyetemességéről, amelyek egyformán érvényesek a növényekre, az állatokra vagy az emberekre” (C. Freinet, é. n., p. 76). Ehhez a forrást a népi bölcsességben látja, mert az élettel együtt élő, cselekvő emberek tapasztalatait ugyanolyan értékesnek tartja, mint a tudósok munkáit. „Távol áll tőlünk a gondolat, hogy miszerint a könyvek, a logikus okoskodás, és a világos beszéd fölösleges lenne. Ezek a haladás feltételei. De akkor kezdjenek működni, amikor a tapasztalat már felállította az alapot és belegyökerezett az egyéni és a társas életbe. És ennél az első foknál, amely lehetővé teszi a későbbi építkezést, a mi szerepünk és tisztünk: cselekedni, mérni, hasonlítani, próbálni, igazítani” (C. Freinet, é. n., p. 77).

A hiteles és egyszerű pedagógiáról ír Freinet, az embernevelés hiteles és egyszerű gyakorlatáról, amely a természettel együtt élő ember viselkedésében, tevékenységében mutatkozik meg. Ahogy bánik a kultúrává alakított és az abba be nem vont környezetével, ahogy gondolja állatait, ahogy terveket alakít, és ahogy megvalósítja azokat, ahogy a hétköznapi életben él, és ahogy ünnepel, mind-mind hatással van az embergyerekekre. „Nézzétek meg, milyen módon gondolja és neveli a nép a fiatal állatokat: ott megtalálhatjátok a nevelési alapelvek gyökereit [...] a durva mozdulatok önvédelmi reakciókat váltanak ki a

⁷ „A Wikipédiával és a Linux-szal jól szemléltethető nyílt innováció napjaink legnépszerűbb üzleti koncepcióinak egyike. Demokratikusabb az ötletgyártás, egyén és közösség nagyobb szerephez jutnak az alkotótevékenységben, mint korábban. Crowdsourcing, tömegek bölcsessége, kollektív intelligencia, egyenrangú felek együttműködése – valamennyi kifejezés ugyanarra, az internet térhódításával és a korlátlanba tartó sávszélességgel egyre fontosabbá váló jelenségre vonatkozik. Csapatporttá vált az innováció; minél többen vesznek részt benne, annál jobb” (Kömlödi, 2009).

gondjainkra bízott állatokból; tehát fő a bizalom, jóság, segítség és határozottság” (C. Freinet, é. n., p. 6). Máshol hozzáteszi: „a nyáját nem nehezebb terelni, ha szétszóródva, nyugodtan és elégedetten haladnak előre a kis ösvényeken, egyazon horizont felé, mintha leszegett fejú, passzív tömegként együtt lökdösődnek a nehéz helyeken” (C. Freinet, é. n., p. 52). Ha ezt a nyitottságot, szabadságot biztosítjuk a gyerekeinknek, akkor számolni kell azzal, hogy „megszűnik a nyáj nyugodt vonulása”, egyéni utakat bejáró „személyiségek lesznek” (C. Freinet, é. n., p. 28), amiért a francia tanító mindent meg is tett. Az egyénre, a személyre szabott nevelés körvonalazódik az idézett sorokban.

Freinet a *van* és a *lehet* dimenziójában gondolkodik a pedagógiáról, az embergyerek nevelésének gyakorlatáról. A *van*-t történetiségében értelmezi, a múltból származó tapasztalatok, tudások beépülése korának gondolkodásába éppen oly fontosak, mint a jelen újdonságai. Tehát a *van* magában foglalja a múlt értékeit, amit mindig értelmez, válogat a jelen, de ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne a teljes hagyománnyal számolni; ne lehetne a kevésbé szem előtt lévő tapasztalatokat is feleleveníteni, felhasználni. Viszont „akármilyen értékes volt a múlt, mégsem gyönyörködtet és lelkesít úgy, mint a jövő, mert a jövő magában foglalja az alkotást, a kalandot, az életet. Az iskola nem megálló, hanem út, amely meghódítandó távlatok felé vezet” (C. Freinet, é. n., p. 34).

Nem(csak) az iskolában kialakult formákat kell elmozdítani az élet sokszínűsége, gazdagsága felé, hanem az élet folyamatában kell megtalálni, megteremteni azokat a pedagógiai helyzeteket és ezeknek a szervezését, amelyek segítik, támogatják a nevelést, a tanítás-tanulás folyamatát. Például Freinet élesen elítéli kora tankönyveit, mert azokat használhatatlannak tartja. Helyettük a diákok munkáiból összeállított Bibliothèque de Travail-t alkalmazza a saját gyakorlatában. „Világosan látja a tankönyvek nagy ellentmondását: a tudomány és a pedagógia szempontjainak ütközését. [...] A tankönyvet ő használja a legszélesebb értelemben: minden olyan információhordozót, amely alkalmas lehet az ismeretszerzésre, tankönyvnek, tehát tanulásra alkalmas eszköznek tekint” (F. Dárdai, 1997, p. 46).

Freinet a (reform)pedagógiai elképzeléseit a tömegoktatásban, a népiskolák korszerűsítése útján kívánta megvalósítani (Németh, 2002). Mindebben követve a természet, a dolgok rendjét. Szerinte a pedagógusok dolga, hogy szomjassá tegyék a gyereket, hiszen tapasztalattól tudni, hogy nem érdemes itatni olyan lovat, amelyik nem szomjas. Azt kell elérnie a pedagógusnak, hogy: „Szülessen meg [a gyerekekben] a belső hívó hang a kíváncsós táplálékhoz.” (C. Freinet, é. n., p. 15). Úgy látja, hogy a motivált(tá tett) gyerek szívesen dolgozik, alkot, különösen akkor, ha szót adunk neki, vagyis ha a pedagógusok kíváncsiak arra, hogy milyen érzések, gondolatok, élmények lakoznak benne, és ezek kifejezéséhez technikákat is adnak és tanítanak. Freinet a saját gyakorlata alapján állítja, hogy „Nem lehet annál jobb technika, mint amely a gyermekeket önmaguk kifejezésére ösztönzi, beszéd, írás, rajz vagy metszet által. Az iskolai újság segít a környezettel való harmónia létrehozásában, amely nevelésünknek meghatározó tényezője marad. Az intenzív munka, amit százszázalékos odaadással végeznek, magában hordja a legnagyobb örömet, és maga után vonja a többi eredményt” (C. Freinet, é. n., p. 22). Nemcsak szót adott a gyerekeknek, és ezzel teret és lehetőséget a gyerekkalkotásoknak, hanem motivációt és formát is a közösségi élethez, egyúttal kíváncsiságot ébresztve a tudomány világára (Horváth, 1987). Természetes módszerre alapozva hívja fel tanártársait, hogy „szervezzük meg a

kísérletező gyakorlatokat, amelyek első fokai a tudományos kultúrának” (C. Freinet, é. n., p. 26).

Társadalom

Annak ellenére, hogy ebben a társadalomfelfogásban a kollektív tudásnak van prioritása, de ez nem jelenti azt, hogy egy statikus, merev rendszerről van szó, amelyben nincsenek, vagy csak nagyon nehezen történnek változások. Az újításnak, a változásnak szabad terepe van, de hogy melyikből válik egy új sarjadó ág, és melyik minősül vadhajtnak, amit vissza kell vágni, azt a kollektív bölcsesség dönti el. Freinet-nél az ember szorosan együttműködik a közösséggel, számol a közös tudás erejével, arra építve intézi dolgait, éli életét, ugyanakkor keresi és őrzi a saját arcát, hogy saját egyéni lenyomatait viselje, hordozza minden cselekedete.

A demokráciát tekinti követendő társadalmi berendezkedésnek. Olyan formát szeretne, amelyben minden egyént megilleti a méltányosság, gyereket és felnőttet, munkást és tudóst, férfit és nőt. Mivel az emberi természet sajátja a munka, minden egyénnek joga, hogy a saját természetének megfelelő alkotómunkát válasszon. Érzékeli az ellentmondást kora nagy gyáraival, az általa kereskedő társadalomnak nevezett kapitalizmus profitorientáltságával, a társadalmi különbségek jelenlétével. Freinet a munka mély értelmének visszaállításával, az alkotó, a teremtő, a létrehozó munkára való felkészítéssel kívánta elérni, hogy a gyárakban végzett, az embertől elidegenedett szalagmunka és az ehhez kapcsolódó rabszolgagondolkodás megszűnjön. Dolgozókról beszél, ebbe a fogalomba mindenkit beleért, aki az emberi természet szerinti, azaz alkotómunkát végez, legyen az ipari vagy mezőgazdasági munkás, tudós, művész, mérnök vagy pedagógus. „A kényszer erőtlenné tesz, a megélt tapasztalat pedig akkor is, ha veszélyekkel teli, képessé teszi az embereket arra, hogy emberként dolgozzanak és éljenek” (C. Freinet, é. n., p. 39).

Arra figyelmeztet, hogy „Hamarosan, ha nem figyelünk oda, a kábító ének [„amely nem más, mint a butítás”] uralmát kényszerítik az iskolákra, az óvodákra, a nyári táborokra, az ifjúsági mozgalmakra” (C. Freinet, é. n., p. 45). A hatalom azt a helyzetet kívánja megteremteni, fenntartani, amelyben „haszontalan dolog gondolkodni, megkockáztatni a kiosztott parancsok értelmének megkérdőjelezését, haszontalan dolog a megértéssel bíbelődni, hogy autonóm és eredeti módon cselekedhessünk” (C. Freinet, é. n., p. 45). Ha az iskola beágyazottsága a társadalomba nem a kultúra, hanem a fennálló rend szolgálatát jelenti, akkor „A leckék és a könyvek, a tankönyvek összefoglalói és a gyakorlatok, mind az iskolai meghosszabbításai valamiféle mechanikus specializálódásnak, amely a szalagmunkát és a rabszolgai gondolkodást készíti elő” (C. Freinet, é. n., p. 53). Az önmagáért kiálló, a jogait ismerő, az emberi méltóságát elismertető egyéneket szeretne látni a társadalomban, ezért hangsúlyozza, hogy „Mi nem arra készítjük fel az embereket, hogy minden tartalmat passzívan elfogadjanak, mi állampolgárokat nevelünk, akik holnap hatékonyan és hősiiesen képesek az élet felé fordulni, és meg tudják követelni, hogy az itatóban mindig az igazság tiszta vize folyjon” (C. Freinet, é. n., p. 15).

Összegzés

Freinet a természettel szoros kapcsolatban álló személy szemével láttatja a világot, és abban a nevelésről való gondolkodást. Nála a természet az állatok, növények és ásványok világát jelöli, amihez ugyanúgy hozzátartoznak a csillagok, kiemelten a Nap, mint ahogy az ember a maga kultúrájával. A kultúrától megkülönbözteti a civilizációt, amely már nem a „dolgozók természetes rendje” szerint működik, amelyben az embert kifejező, alkotómunka szalag-, illetve rabszolgamunkává alacsonyul. Nem véletlen, hogy a nagyvárosi ember, aki már a civilizáció 'terméke', nem találja a helyét, idegenül érzi magát a természetben.

Olyan társadalmi berendezkedésben látja a jövőt, amely demokratikus, szövetkezeti formában szolidáris és együttműködő, amelyet a kollektív bölcsesség kormányoz, és amelyben az emberi természet szerinti, azaz alkotómunka folyik. Olyan munka, mint régen, amikor mindenki „gondos szeretettel készítette el, mert ő is meg volt győződve arról, hogy az örökkévalóság számára alkot. Ez mintegy a törvénye volt a munkának, amely áthatotta életünk megértését, megalapozását és építését” (C. Freinet, é. n., p. 44). Felfogásában a gyerekek, akikhez energia, a szabad (irányítatlan) mozgás, a növekedés (felfelé törekvés), a szabadság társul, jelenti a természetességet, az eredetiséget és az alkotóképességet. Olyan emberi attribútumokat, amelyeket nem korlátozni, visszafogni kell, hanem segíteni irányt és formát találni számukra, figyelve arra, hogy engedjük őket, hogy „saját gyereklépteik szerint haladjanak” (C. Freinet, é. n., p. 31).

Olyan tanulási környezetet kíván kialakítani, amelyben a gyermek természetes módon formálódhat a saját fejlődési törvényei szerint. Alaptétele, hogy a kultúra elsajátításának módja is a kultúra része. Ezért állítja pedagógiája középpontjába a szabad szövegalkotást, hogy a gyerekek a fogalmazás, írás, olvasás folyamatán keresztül a saját élményeiken és alkotásaikon keresztül kerüljenek kapcsolatba a kultúrával, és az iskolai nyomdával ki nyomtatott lapjaikkal, újságjaikkal érezzék, tapasztalják meg azt, hogy ők is ennek a kultúrának az alakítói. Freinet szerint így megalapozható, hogy a gyerekek szenvedélyesen érdeklődjenek saját kultúrájuk iránt, hogy alkotni, tanulni, művelődni akarjanak.

Freinet a nevelés, az iskolai tevékenység hangsúlyát „az egyén egészségére, lendületére, alkotó és aktív képességei”-re helyezi, „azokra a lehetőségekre, amelyek természetéből fakadnak, hogy mindig előbbre jusson a maga képességeinek realizálásával” (Veres, 1966, p. 417). A természetes környezet és szabadság biztosításával, a gyerekekben szunnyadó erők táplálásával látja elérhetőnek, hogy személyiséggé váljanak, hogy autonóm és eredeti módon cselekedjenek: ne az éppen regnáló rendért, hanem mindig a kultúráért.

Irodalom

- Babbie, E. (2003). *A társadalomkutatás gyakorlata*. Balassi.
- Barré, M. (1990). *Célestin Freinet és a Modern Nevelés*. Magyar Eszperantó Szövetség.
- F. Dárdai, Á. (1997). A tankönyv a reformpedagógiában. *Iskolakultúra*, 7(3), 41–47.
- Freinet, C. (1925a). Contre un enseignement livresque, l'imprimerie à l'école. *Clarté*, 75, 259–261.
- Freinet, C. (1925b). Mes impressions de pédagogue en Russie soviétique. *L'École émancipée*, 13, 176–177.
- Freinet, C. (1952). Freinet, C. (1952). *Les Dits de Mathieu*. Editions de l'Ecole Moderne Française.
- Freinet, C. (1990). *The wisdom of Matthew: An essay in contemporary French educational theory*. Edwin Mellen Press.
- Freinet, C. (é. n.). *Maté mondásai*. Kemény Gábor Iskolaszövetség.
- Freinet, É. (1977). *L'itinéraire de Célestin Freinet*. Payot.
- Galambos, R., & Horváth, H. A. (1987). A madarak nem járnak lépcsőn, avagy néhány gondolat a Freinet-módszerről. *Neveléstudomány és Iskolakutatás*, 6(4), 33–54.
- Gleizès, J.-A. (1842). *Thalysie ou la nouvelle existence*. Desessart.
- Go, H. L. (2020). Célestin Freinet (1896-1966). Un pédagogue révolutionnaire en marge de l'Éducation nouvelle. In R. Hofstetter, J. Droux, & M. Christian (Eds.), *Construire la paix par l'éducation: réseaux et mouvements internationaux au XXe siècle. Genève au cœur d'une utopie*. Alphil-Presses.
<https://archive-ouverte.unige.ch/unige:133502>
- Héra, G., & Ligeti, Gy. (2005). *Módszertan*. Osiris Kiadó.
- Horváth, H. A. (1987). Öröm az iskolában. Freinet pedagógiájáról, egy szeminárium és egy tanulmányút kapcsán. *Neveléstudomány és Iskolakutatás*, 6(2), 75–90.
- Horváth, H. A. (1999). A Freinet-pedagógiáról. In H. A. Horváth (Ed.), *Süss fel nap! 1. Alternatív óvodák és iskolák Magyarországon*. Soros Alapítvány.
- Horváth, H. A. (2018. augusztus 29. – szeptember 1.). *Die Einfachheit und die Authentizität in den Prinzipien der Reformpädagogik von Freinet* [Conference presentation]. International Standing Conference on the History of Education (ISCHE). Berlin, Germany.
- Jöde, F. (Ed.). (1919). *Pädagogik deines Wesens: Gedanken der Erneuerung aus dem Wendekreis*. Freideutscher Jugendverlag A. Saal.
- Juhász, A., & Csejtei, D. (2009). *Oswald Spengler élete és filozófiája*. Attraktor Kiadó.
- Kovács, G. (1997). Század eleji látomás a történelem végéről. Oswald Spengler, az alkony prófétája. *2000 - Irodalmi és Társadalmi Havi Lap*, 12(10), 51–59.
- Kömlödi, F. (2009. augusztus 2.). *A tömegek bölcsessége*. Index.hu. Tudomány. 2020.12.11.
https://index.hu/tudomany/2009/08/02/a_tomegek_bolcsessege/
- Krippendorf, K. (1995). *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Balassi Kiadó.
- Krippendorf, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Lehota, J. (2001). *Marketingkutatás az agrárgazdaságban*. Mezőgazda Kiadó.
- Mészáros, Zs., & Monostori, É. (2007). *Szövetkezeti történelem*. 2022. 02. 13.
https://www.szabadmuevelodes.hu/anyagok/szob/szov_tort.pdf
- Nánay, B. (1938). Freinet iskolája. *A jövő útjain*, 13(2), 14–21.
- Németh, A. (2002). A reformpedagógia gyermekképe. A szent gyermek mítoszától a gyermeki öntevékenység funkcionális gyakorlatáig. *Iskolakultúra*, 12(3), 21–32.
- Németh, A. (2010). *Emberi idővilágok. Pedagógiai megközelítések*. Gondolat Kiadó.
doi: 10.13140/RG.2.1.5029.5123

- Németh, A. (2018). Életreform-törekvések az Osztrák–Magyar Monarchiában és hatásuk a korabeli művészeti, művelődési és pedagógiai reformokra. Egy kreatív korszak üzenetei. In I. Sármány-Parsons & Gy. Szegő (Eds.), *Az Osztrák - Magyar Monarchia mint művészeti színtér* (pp. 54–93). Múcsarnok Nonprofit Kft. doi: [10.13140/rg.2.2.22485.73447](https://doi.org/10.13140/rg.2.2.22485.73447)
- Németh, A., & Skiera, E. (2018). Az életreform múltja és jelene. Elvagyódás az érzelmi ridegség elidegenedett világából – új irányok és helyszínek, világnézeti koncepciók, társadalmi hatások. In A. Németh, & E. Skiera (Eds.), *Rejtett történetek* (pp. 19–70). Múcsarnok Nonprofit Kft.
- Pukánszky, B., & Németh, A. (1996). *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Simon, S. (1999). A szövetkezeti törekvések múltja és jelene. *Magyar Kisebbség*, 5(1). 2022. 02. 12. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m990120.htm>
- Skiera, E. (2004). Az életreform-mozgalmak és a reformpedagógia kapcsolata. *Iskolakultúra*, 14(3), 32–44.
- Skiera, E. (2006). „Die Zivilisation: ihre Ursachen und ihre Heilung” – mit Edward Carpenter (1844-1929) auf die Spuren eines transatlantischen Dialoges zur Kulturkritik und Lebensreform. In E. Skiera, A. Németh, & Gy. Mikonya (Eds.), *Reformpädagogik und Lebensreform in Mitteleuropa – Ursprünge, Ausprägung und Richtungen, landerspezifische Entwicklungstendenzen* (pp. 149–166). Gondolat Kiadó.
- Veress, J. (1966). Célestin Freinet (1896–1966). *Magyar Pedagógia*, 66(3–4), 406–421.

Czabaji Horváth Attila

ABSTRACT

CLOSE-TO-NATURE PEDAGOGY IN FREINET'S THE WISDOM OF MATTHEW

Attila Czabaji Horváth

In the 1920s Freinet became involved in reformist educational efforts, attending congresses of the New Education Fellowship. It was through these forums that he was influenced by the ideas of the life reform movements, which, in many cases, reinforced his own views and experiences. A return to nature is an overarching characteristic of the modernization critique movements. Freinet, like the representatives of the movement, saw in the people a community that bore the organic unity with nature. This paper focuses on one of Freinet's defining works, *The Wisdom of Matthew*, the longer and shorter essays of which were written in the early 1950s, when he had already gained much experience in rural folk schools and in his own school in Vence. By this time, he already had many fellow teachers to apply his methodological innovations – in his words, his “techniques”. In *The Wisdom of Matthew*, he puts his thoughts on pedagogy into the mouth of an old shepherd. The paper seeks to answer the following questions: How does Freinet interpret nature, through which elements does he depict nature? How does he interpret the ideas of nature, man, children, and society in his work? What links does he see between nature and education? The qualitative content analysis of the text reveals that the four primal elements are the main attributes of nature, as a source of vital energy. It confirms that, in Freinet's understanding, nature and education are inseparable; he considers the collective, the folk wisdom as the guiding principle of education. An analysis of the French folk teacher's ideas concerning work, which he considered to be the nature of man, makes it clear why work, creative work, became the central element of his pedagogy. The study also explains in detail the vision of man, children, and society that emerge from Freinet's book.

Magyar Pedagógia, 121(4). 343–360. (2021)
DOI: 10.17670/MPed.2021.4.343

Levelezési cím / Address for correspondence: Czabaji Horváth Attila, Eötvös Loránd Tudományegyetem PPK Neveléstudományi Intézet, H-1075 Budapest, Kazinczy utca 23–27.